

ВІДГУК
офіційного опонента, кандидата мистецтвознавства
Письменної Оксани Богданівни
на дисертацію Чучмана Василя Мар'яновича
«Творча спадщина Євгена Вахняка в хорovій традиції Галичини»,
подану на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства
за спеціальністю 26.00.01 - Теорія та історія культури

Дисертація Василя Чучмана здійснена у річці досліджень, присвячених одному з важливих та перспективних напрямів розвитку мистецтвознавства – вивченню маловідомих сторінок життєтворчості видатних особистостей. Робота присвячена всесторонньому дослідженню творчої спадщини відомого українського диригента, педагога та композитора Євгена Вахняка, постать якого виступає одним із яскравих символів хорovого мистецтва Львова, Галичини, відтак України. Концептуальні підходи автора – дослідження феномена життєтворчості митця, визначення типологічних особливостей талановитої особистості Є. Вахняка як музиканта-інтерпретатора та диригента-організатора свідчить про розуміння автора необхідності нового підходу до вивчення видатних персоналій. Глибинне та багатовекторне дослідження особливостей найуспішніших постатей культурно-мистецького минулого, їх життєдіяльності, популяризація їх доробку є вагомим внеском на шляху відродження національної культурної спадщини. Їх постаті виступають прекрасними зразком для наслідування – соціокультурною моделлю для сучасників.

Важливість цієї наукової праці полягає насамперед у тому, що її теоретичні положення, а зокрема, детальне вивчення концептуальних засад диригентської школи Є. Вахняка на тлі характерних ознак феномена галицької хорovої традиції, безпосередньо спрямовані на практичну реалізацію їх у сфері хорovого виконавства. Адже українська хорova музика з давніх часів була органічною складовою частиною життя народу, у всі часи виступала яскравим виразником основних його ідей, мрій, сподівань та прагнень. „Саме пісенність – не як конкретний жанр, а як узагальнена естетична категорія, з її стійкими метафорами, символами, конкретними

персонажами і сюжетними поворотами міцно увійшла як елемент професійного художнього мислення в українське мистецтво” [Кияновська Л. О. Стильова еволюція...., с. 65].

Хорова музика, “найдавнішим шаром якої є обрядова пісенна культура дохристиянської цивілізації” [Бенч-Шокало О. Г. Український хоровий спів...., с.5], має міцні вікові традиції. Оскільки, через звернення до хорової музики протягом тисячоліть передавались та найповніше і найбезпосередніше втілюються радості та печалі, сподівання та розчарування, національні почуття українського народу, хорова музика завжди була домінуючою серед інших жанрів, у ній яскраво прослідковується тяглість традицій. Саме цій проблематиці присвячений перший розділ дисертації Василя Чучмана – «Культурно-історичні основи хорової традиції Галичини». Джерелознавчу базу роботи становлять матеріали та праці, які висвітлюють різні аспекти розвитку української культури, з акцентом на музичну культуру та хорове мистецтво Галичини. Окрім використання музикознавчих праць, автором здійснено дослідницьку пошукову роботу в опрацюванні архівних матеріалів, аудіо та відеозаписів. Вперше оприлюднено низку документів з фондів: Музею історії Надвірнянщини [20]; Державного архіву Львівської області [13]; Центрального державного історичного архіву у м. Львові [2; 4]; Архіву Львівської національної музичної академії ім. М. В. Лисенка [10]; Аудіовізуального архіву Львівської обласної державної телерадіокомпанії [1; 16; 17; 18; 19]; Архіву заслуженої хорової капели України «Боян» ім. Є. Вахняка [3; 5; 6; 7; 8; 9; 11; 12; 14; 15; 21; 22; 143; 196]» (Дис. с. 28).

Автором виокремлено культурний феномен галицької хорової традиції, простежено її генезу, з опорою на концептуальні напрацювання і понятійно-категоріальний апарат етномузикології (праці С. Грици). В. Чучман відзначає, що великий вплив на розвиток хорової традиції Галичини мали як окремі особистості, так і колективні суб’єкти хорової творчості. Дослідник детально і послідовно описує діяльність

багаточисленних хорових угрупувань, колективів (як релігійних, так і світських), а також відзначає вагому роль багатьох персоналій, що послужились для формування та кристалізації домінантних засад галицької хорової традиції. Автором опрацьовано великий масив наукової літератури, що послужила підґрунтям для відтворення логічної лінії становлення – злетів та тимчасового занепаду, розвитку, поширення хорової справи. При дослідженні генези хорової традиції В. Чучман зосередився на наступних позиціях: *ідейні засади, стилістичні особливості, практично-методичні надбання*, що стане науковою цінністю для дослідників та поціновувачів українського хорового мистецтва.

Саме у руслі цієї проблематики можна порадити автору до опрацювання монографію Якіма Горака «Анатоль Вахнянин і становлення музичного професіоналізму в Галичині (друга половина ХІХ – початок ХХ ст.) на сторінках якої висвітлено діяльність тогочасних мистецьких, наукових товариств, різнонаціональних музичних осередків.

Життєтворчість Є. Вахняка, дослідженню якої присвячений другий розділ дисертації, розглядається автором у руслі дотримання усіх концептуальних засад, що представлені у працях Лідії Сохань. Це: «уявлення про життя людини як творчий процес, особистість трактується як суб'єкт життя в основі якого лежить життєтворчість – духовно-практична діяльність особистості, спрямована на творче проектування та здійснення її життєвого проекту. В процесі життєтворчості особистість реалізовує своє призначення і, як результат цього, визначає свою долю» [177, с. 7–8]. Розділивши життєвий шлях митця на сім періодів, Василь Чучман послідовно вибудовує ціннісно-діяльнісну парадигму життєтворчості Євгена Вахняка, додаючи при кожному новому етапі нові визначальні події, фактори впливу на формування світоглядних позицій, нові шаблі у розвитку диригентської майстерності, досягнення у композиторських спробах. Автор відзначає вагу та вплив численних соратників, вчителів, однодумців митця, також окреслює його роботу у різних хорових колективах, їх професійне взаємозбагачення на ниві

диригентсько-педагогічної діяльності. На сторінках дослідження поступово розкривається життєвий потенціал Є. Вахняка, його життєздатність та життєстійкість; прорисовуються характеристики його персоналії: відданість роботі, інтелігентність, енциклопедичні знання.

Цінним та важливим «джерелом інформації, особливо щодо особливостей творчого процесу митця (характер взаємовідносин з хористами та студентами, навчально-репетиційний етап, концертний виступ тощо) стали інтерв'ю з колишніми учнями та хористами Є. Вахняка, відомими сьогодні диригентами та педагогами: Володимиром Головком, Зиновієм Демцюхом, Богданом Дерев'янком, Тарасом Микиткою» (Дис. с. 30). Стенограми розмов, які послужили додатковим джерелом інформації про Є. Вахняка, розміщені у Додатках.

Цікавою стороною дослідження є *«визначення типологічних особливостей його мистецької особистості як музиканта-інтерпретатора й диригента-організатора, що є одним із основних завдань дослідження феномена життєтворчості Є. Вахняка»* (Дис. с. 104) (2.2. **Типологічні виміри мистецької особистості Є. Вахняка**). Для теоретичного обґрунтування психологічного портрета та особливостей музично-виконавської творчості Євгена Вахняка, автор залучає типологічні моделі різних авторів. Основуючись на викладених концепціях, В. Чучман робить висновки, що Є. Вахняк за типологією Г. Деханта належить до диригентів другого типу – до інтерпретаторів імпровізаційного плану, які враховують ініціативу виконавців і надихаються ними. Беручи за основу теорію В. Рожка – Є. Вахняк під час концертів виступав як «диригент-вождь і «диригент-партнер», а у робочих процесах та у спілкуванні з хористами проявляв себе «диригентом-ментором» та «диригентом-батьком». Класифікація у дослідженнях О. Катрич дає підставу визначити тип музичного мислення виконавця-інтерпретатора визначити як «орфічний». У світлі згаданих вище концепцій виникає кілька запитань до дисертанта:

- до якого типу ви б віднесли видатного диригента Миколу Колесу?

- до якого типу музиканта-інтерпретатора належите Ви?
- у якому співвідношенні виступає тип музичного мислення виконавця-інтерпретатора та принципів побудови музичної форми? (Дис. с. 105, 106) та яким чином «індивідуальний «диригентський почерк»... проявляється в «особливостях побудови музичної форми» (Дис. с. 117)?

Третій розділ **Диригентська школа Є. Вахняка на тлі хорової культури України** присвячений аналізу диригентсько-виконавської та педагогічної діяльності митця, також розглядається його теоретично-методичний доробок. Здійснена спроба проаналізувати композиторську спадщину Є. Вахняка.

Основою чинись на наукових музикознавчих працях А. Лащенко, А. Мартинюка, С. Кучененка, Н. Кашкадамової, Л. Садової, – В. Чучман формулює власне визначення **«диригентська школа»**. Множинність засад, за якими автор визначає поняття школи, – пропонує називати **функціональними компонентами**. Дисертант пише: «у нашому розумінні, диригентська школа – це сукупність досвіду диригентсько-виконавської практики, теоретично-методичного доробку і педагогічних принципів, базованих на певних художньо-естетичних засадах і репертуарних пріоритетах, які культивуються, розвиваються і передаються у відповідному творчому середовищі від учителя до учня. Окремі елементи школи, такі як виконавський досвід, теоретично-методичний доробок, педагогічні принципи, художньо-естетичні засади, репертуарні пріоритети, з огляду на специфічний характер їх взаємодії в межах цілого, пропонуємо вважати відповідними **функціональними компонентами** диригентської школи (Дис. с. 133). Послідовно, переконливо, логічно п. Чучман доводить, що «постать ... Євгена Вахняка, чия багатолітня диригентсько-виконавська та педагогічна діяльність, як явище, ... уповні відповідає визначенню «диригентська школа». **Диригентська школа Є. Вахняка** стала одним із відгалужень школи М. Колесси, частиною львівської диригентської школи» (Дис. с. 132). На

підтвердження вище сказаного, автор аналізує основні форми роботи з хором, які використовував у своїй диригентській практиці Є. Вахняк. Професійно, демонструючи добрі теоретично-методичні знання, дисертант описує процес розспівування, роботу над звуком, над чистотою хорового строю. акцентує увагу на особливостях роботи над ансамблем у хорових творах *a cappella*. Вражає і диригентський репертуар Є. Вахняка, який відзначається широтою стильового й жанрового діапазону – від обробок народних пісень та хорових мініатюр до монументальних вокально-симфонічних полотен, як світського, так і релігійного змісту («Магніфікат» і «Меса» сі-мінор Й. С. Баха, «Кіріє» з «Урочистої меси» Л. Бетховена, «Стабат Матер» А. Дворжака, «Велика меса» до-мінор В. А. Моцарта, хорові концерти Д. Бортнянського та М. Березовського, кантати-симфонії «Кавказ» С. Людкевича).

Але основну частину диригентського репертуару Є. Вахняка складала хорова музика українських композиторів різних форм і жанрів. Хорові колективи під керуванням Є. Вахняка регулярно виконували концертні програми з творів М. Вербицького, Є. Козака, А. Кос-Анатольського, М. Леонтовича, М. Лисенка, С. Людкевича, Д. Січинського. Митець був неперевершеним інтерпретатором хорової спадщини галицьких композиторів.

У цьому контексті виникає запитання. Яким чином диригенту вдавалось опрацьовувати із самодіяльними колективами монументальні вокально-симфонічні полотна? З дисертації дізнаємось, що Є. Вахняк впроваджував заняття з нотної грамоти (Додатки.с. 48) та сольфеджіо. Але відомо, що сольфеджіо, це такий предмет, у якому досягти біглої читки з листа можна лише через доволі довгий період навчання? Які методики використовував диригент?

Ще однією гранню постаті талановитого галицького митця є композиторська творчість. У жанровому аспекті тут переважають обробки народних пісень для хору, оригінальні хорові композиції на вірші

українських поетів, переклади для хору камерно-вокальних та інструментальних творів. Композиторська спадщина проаналізована дисертантом (**3.2. Композиторська творчість Є. Вахняка**) за наступними параметрами: простежено взаємозв'язок композиторської творчості з практичним виконавським та педагогічним досвідом митця; на основі архівних матеріалів та інших джерел висвітлено історичний аспект створення, виконання та публікації його композицій; проведено стислий музично-теоретичний та виконавський аналіз окремих найзнаковіших творів; виявлено характерні елементи музичної мови та основні риси індивідуальної творчої манери композитора; дано оцінку його творчості в контексті виконавської практики. Висвітлення цих аспектів свідчить про добру музично-теоретичну підготовку дисертанта та підтверджує його фаховість як диригента-практика.

У цьому контексті виникає наступне зауваження: в окремих хорових полотнах не вистачає розширенішого музично-теоретичного аналізу (відсутні тональні плани, не вказані моменти модуляцій чи відхилень, не визначена музична форма, дещо поверхнево охарактеризовані музично-виражальні засоби). Адже відомо, що усвідомлення диригентом усіх цих моментів дають можливість глибше проникнути у композиційний задум, краще вибудувати лінію драматургічного розвитку, донести своє розуміння твору до хористів, відтак до слухачів.

У підсумковому аналізі опонованої дисертації варто відзначити, що загалом усі зауваження та запитання носять рекомендаційний та уточнюючий характер. Представлена до захисту робота вирішує важливі наукові проблеми в культурологічній і мистецтвознавчій галузі та є певним досягненням в українській гуманітарній науці. Це ще один внесок України у спільну загальноєвропейську духовно-культурну скарбницю.

Наукова новизна представлених у дисертації матеріалів, на нашу думку, заслуговує того, щоб їх опублікувати у вигляді монографії.

Резюмуючи усе вищевикладене, вважаю, що робота є завершеною науковою працею, написаною самостійно, з належною мірою наукової обґрунтованості, на достатньо високому професійному рівні. Вона містить низку цінних нових положень і висновків.

Автореферат дозволяє скласти повне уявлення про основний зміст, актуальність та наукову новизну дослідження.

Вищенаведені положення опонентського відгуку свідчать про те, що рецензована дисертація Чучмана Василя Мар'яновича «Творча спадщина Євгена Вахняка в хорівій традиції Галичини», на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства за спеціальністю 26.00.01 - Теорія та історія культури (мистецтвознавство) повністю відповідає сучасним вимогам МОН України до наукових досліджень на здобуття вченого ступеня кандидата мистецтвознавства за пошукуваною спеціальністю.

Завідувач кафедри теорії музики

Львівської національної музичної академії ім. М.В.Лисенка,

кандидат мистецтвознавства, професор кафедри теорії музики

 Письменна О. Б.

15 вересня 2019

Трикарпатський національний університет ім. Василя Стефаника
 НДОР № 02-015/201
 26 09 2019